

Beleidskader herstelrechtvoorzieningen gedurende het strafproces

Inhoud

1. Inleiding	2
2. Reikwijdte en doel van het beleidskader.....	2
2.1 Herstel buiten de reikwijdte van het kader	2
2.2 Doel beleidskader	2
3. Duidelijkheid	2
3.1 Definities	3
3.2 Juridisch kader	4
3.3 Herstelrechtvoorziening per fase.....	5
4. Professionaliteit	6
4.1 Kwaliteit herstelbemiddelaars en mediators in strafzaken.....	7
4.1.1 Aanvullende eisen jeugdstrafrecht.....	7
4.1.2 Kwaliteit herstelbemiddeling	7
4.2 Kwaliteit mediations in strafzaken	7
4.3 Kwaliteit in relatie tot deelname derden	8
5. Duurzaamheid	8
5.1 Bereiken van duurzaam herstel	8
5.3 Informatie.....	9

1. Inleiding

Herstelrecht in het strafproces biedt het slachtoffer en de verdachte of veroordeelde van een strafbaar feit de mogelijkheid om de schadelijke gevolgen van dat strafbare feit te bespreken en waar mogelijk te herstellen. Bij herstelrecht staat centraal wat het slachtoffer nodig heeft voor herstel, en wat de verdachte of veroordeelde kan doen om verantwoordelijkheid te nemen en waar mogelijk te herstellen. Dat is een belangrijke toevoeging op het reguliere strafrecht. Dat geldt in het bijzonder wanneer het een jeugdige verdachte of veroordeelde betreft: in beginsel dient in iedere strafzaak met een jeugdige verdachte of veroordeelde te worden overwogen of de zaak zich leent voor een herstelrechtelijke modaliteit.¹

2. Reikwijdte en doel van het beleidskader

2.1 Herstel buiten de reikwijdte van het kader

Veel professionals zetten zich in om herstel – in brede zin – vorm te geven. Het gaat daarbij onder meer om buurtbemiddeling, maar bijvoorbeeld ook om bemiddeling bij Zorg- en Veiligheidshuizen of bij scholen, of in relatie tot re-integratie na detentie. Deze vormen van een herstelgerichte aanpak hebben een link met een mogelijke inzet van het strafrecht, maar maken daar geen onderdeel van uit. Denk daarbij aan de situatie dat een goed gesprek onder leiding van de wijkagent escalatie van een conflict naar een strafbaar feit kan voorkomen. Hetzelfde geldt voor bemiddeling na het tenuitvoerleggen van een door de strafrechter opgelegde straf.

2.2 Doel beleidskader

Nederland beschikt, ook in internationaal vergelijkend perspectief, over een rijk palet aan herstelgerichte voorzieningen.² Deze diversiteit heeft als voordeel dat er veel mogelijk is. Niet elke situatie vraagt immers om dezelfde benadering. Tegelijkertijd kan door een te breed palet versnippering ontstaan en duidelijkheid ontbreken. Juist gedurende het strafproces (zie ook hierna) zijn duidelijke kaders van belang. Daarbij staat het belang van rechtszekerheid, -gelijkheid en uniformiteit voorop. Toegespitst op de praktijk gaat het er om dat zowel voor professionals als voor slachtoffers en verdachten of veroordeelden duidelijk is welke herstelrechtvoorzieningen gedurende het strafproces beschikbaar zijn, onder welke voorwaarden en met welke consequenties. Dit document beoogt die kaders te schetsen. Voor professionals die werkzaam zijn in en om de strafrechtssketen moet inzicht in en duidelijkheid bestaan over de te volgen aanpak. Dat vereist een zekere mate van harmonisering van de mogelijkheden. De eerste pijler van dit beleidskader is dan ook *duidelijkheid*. De volgende pijler is *professionaliteit*. Aanbieders van herstelrechtvoorzieningen en de daarbij betrokken professionals moeten in staat zijn om kwalitatief hoogwaardig, betrouwbaar en integer te opereren. Slachtoffers en verdachten of veroordeelden moeten erop aan kunnen dat zij professioneel worden geholpen. Daarvoor is het nodig dat deze aanbieders en professionals aan kwaliteitseisen voldoen. De derde en laatste pijler is *duurzaamheid*. Dat betreft de vraag wat nodig is om herstelrechtvoorzieningen een structureel onderdeel van het strafproces te laten vormen. In de volgende paragrafen worden de genoemde pijlers verder uitgewerkt.

3. Duidelijkheid

In het strafrechtelijk domein worden twee belangrijke herstelrechtvoorzieningen onderscheiden: herstelbemiddeling en mediation in strafzaken.³ Voor minderjarigen geldt daarnaast dat Halt, als buitengerechtelijke afdoening, inzet op herstel. Hieronder worden eerst enkele definities gegeven. Vervolgens wordt het juridisch kader voor herstelrechtvoorzieningen geschetst. Daarna wordt ingegaan op enkele belangrijke lessen uit de huidige praktijk. Die lessen worden vervolgens vertaald in een kader voor de toepassing van de verschillende mogelijkheden.

¹ Kamerstukken II 2018/19, 43775 VI, nr. 115

² Zie bijvoorbeeld voor herstelrechtvoorzieningen in landen als België, Duitsland, Frankrijk, Noorwegen en Zwitserland, de bundel 'Rechtsvergelijkende inzichten voor de modernisering van het Wetboek van Strafvordering', bijlage bij Kamerstukken II 2018/19, 29279, nr. 501.

³ Kamerstukken II 2017/18, 34775-VI, nr. 115.

3.1 Definities

Herstelbemiddelaar of mediator in strafzaken

Een herstelbemiddelaar is een aantoonbaar professioneel geschoolde en onpartijdige bemiddelingsdeskundige die de herstelbemiddeling begeleidt. Een mediator is een gecertificeerde MfN mediator met een aanvullende specialisatie die een mediation in strafzaken begeleidt. Zie voor kwaliteitseisen aan mediators in strafzaken en herstelbemiddelaars ook hoofdstuk 4.

Voor toepassing van dit beleidskader relevante fasen gedurende het strafproces

1. Voorbereidend onderzoek (in de toekomst: opsporingsonderzoek) bestaande uit:
 - a. Onderzoeksfase politie. Deze fase loopt van aangifte (of start van ambtshalve onderzoek) totdat het resultaat naar het OM wordt doorgezonden.
 - b. Afdoenings- en vervolgingsfase OM. In deze fase neemt het OM beslissingen met strafvorderlijke consequenties. Dit kan betekenen dat het OM zelf een zaak afdoet (sepot, strafbeschikking) of besluit een dagvaarding uit te brengen.
2. Berechtingsfase. Deze fase betreft het onderzoek ter terechtzitting tot en met het onherroepelijk worden van de gerechtelijke beslissing.
3. Tenuitvoerleggingsfase. Indien een sanctie wordt opgelegd, volgt daarop de fase waarin de sanctie ten uitvoer wordt gelegd.

Herstelrecht en herstelrechtvoorzieningen gedurende het strafproces

Onder herstelrecht wordt in dit beleidskader verstaan dat het slachtoffer en de verdachte of veroordeelde op basis van vrijwilligheid in staat worden gesteld om, met behulp van een onpartijdige derde, actief deel te nemen aan een proces gericht op het bijdragen aan herstel en het zoveel mogelijk wegnemen van de schadelijke gevolgen van een strafbaar feit. Een herstelrechtvoorziening geeft vorm aan dit proces. Op hoofdlijnen onderscheiden we drie belangrijke herstelrechtvoorzieningen die gedurende het strafproces kunnen worden ingezet.

I. Herstelbemiddeling

Bij herstelbemiddeling gaat het om bemiddelingsgesprekken die gericht zijn op bemiddeling en emotioneel herstel, en los staan van een strafrechtelijke procedure. Partijen gaan daarbij op vrijwillige basis onder leiding van een onafhankelijke derde – de herstelbemiddelaar – in gesprek. Herstelbemiddeling kan in principe op elk door partijen gewenst moment worden gevoerd. Deze gesprekken worden begeleid door Perspectief Herstelbemiddeling, die specifiek daartoe wordt gefinancierd. Eind 2016 is een beleidskader 'Herstelbemiddeling ten behoeve van slachtoffers' opgesteld, dat er onder andere toe dient om herstelbemiddelingen tussen slachtoffers en verdachten of veroordeelden met waarborgen te omkleden. Dit beleidskader blijft voor herstelbemiddeling van kracht.

II. Herstel in Halt-zaken

Bij minderjarigen die een licht strafbaar feit plegen, kan de zaak worden doorverwezen voor een afdoening via Halt. Dat houdt onder meer in dat de jongere de gevolgen van zijn daden onder ogen komt te zien en zijn excuses daarvoor kan aanbieden, schriftelijk of in gesprek met het slachtoffer. Ook bemiddelt Halt in geval van materiële en immateriële schade tussen het slachtoffer en de jongere. Deze vorm van herstel in jeugdstrafzaken wordt meestal aangeboden voorafgaand aan de vervolging. Wel kan de officier van justitie dan alsnog besluiten om de zaak naar Halt te verwijzen. Halt-afdoening beperkt zich tot bepaalde strafbare feiten (Besluit aanwijzing Halt feiten)⁴ en is voor maximaal twintig uur. Indien deelname naar behoren is geweest, vervalt het recht tot strafvordering.

III. Mediation in strafzaken

Bij mediation in strafzaken verwijst de officier van justitie of de rechter al dan niet op verzoek van een ketenpartner, verdachte of slachtoffer in een lopende strafprocedure een zaak naar mediation. Deze zaak wordt daartoe aangemeld bij het mediationbureau van de rechtbank. Deelname aan mediation is vrijwillig gedurende het gehele traject. Onder leiding van een mediator in strafzaken worden eerst individuele gesprekken met partijen gehouden.

⁴ <https://wetten.overheid.nl/BWBR0007217/2010-10-01>

Vervolgens wordt als partijen dat willen een gezamenlijk gesprek gevoerd. Deze gesprekken zijn vertrouwelijk en vinden plaats in de mediationkamer van de rechtbank. Bij mediation in strafzaken staat herstel van zowel emotionele als materiële gevolgen van een strafbaar feit centraal. De mediation biedt de mogelijkheid afspraken te maken en deze afspraken vast te leggen in een schriftelijke overeenkomst, die door partijen wordt ondertekend. Deze zogenaamde vaststellingsovereenkomst wordt toegevoegd aan het strafdossier. De officier van justitie en/of de rechter houden vervolgens ingevolge artikel 51h Sv rekening met de vaststellingsovereenkomst bij het nemen van een eindbeslissing over de strafzaak of bij het vonnis.

3.2 Juridisch kader

Op internationaal niveau zijn aanbevelingen gedaan om mediation en bemiddeling bij conflicten te bevorderen. Denk bijvoorbeeld aan de *United Nations Basic Principles on the Use of Restorative Justice Programmes in Criminal Matters* (2000)⁵ en de meer recente *Recommendation concerning restorative justice in criminal matters* van de Raad van Europa (2018).⁶ Deze aanbevelingen zijn niet bindend, maar wel richtinggevend. Voor minderjarige slachtoffers en verdachten biedt het Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind een kader en verdieping. In het recent aangenomen General Comment 24 (2019) van het Comité inzake de Rechten van het Kind betreffende kinderrechten in jeugdstrafzaken is opgenomen dat een herstelrechtelijke aanpak in zaken van minderjarigen voorrang heeft op een repressieve aanpak en vergelding.⁷

In 2011 is in het Wetboek van Strafvordering (Sv), in Titel IIIa (Het slachtoffer), artikel 51h geïntroduceerd. Dit artikel maakte het aanvankelijk mogelijk om bij algemene maatregel van bestuur nadere regels te stellen betreffende bemiddeling tussen de verdachte en het slachtoffer; later is dit artikel, naar aanleiding van een motie van toenmalig lid van de Tweede Kamer Fred Teeven, uitgebreid met enkele bepalingen ten aanzien van (de bevordering van) de inzet van herstelrechtvoorzieningen.⁸

In 2012 is de Richtlijn tot vaststelling van minimumnormen voor de rechten, de ondersteuning en de bescherming van slachtoffers van strafbare feiten aangenomen (hierna; EU-richtlijn minimumnormen slachtoffers).⁹ De Wet tot implementatie van deze richtlijn en het daaruit voortvloeiende Besluit slachtoffers van strafbare feiten zijn op 1 april 2017 in werking getreden.¹⁰ Het Besluit bevat enkele bepalingen die zien op herstelrechtvoorzieningen:

- Recht op informatievoorziening voor het slachtoffer over beschikbare herstelrechtvoorzieningen vanaf het eerste contact met een (opsporings- of vervolgings-) ambtenaar of instantie;
- Bij de toepassing van herstelrechtvoorzieningen zoals bedoeld in art 51h Sv worden maatregelen getroffen om slachtoffers te vrijwaren van secundaire en herhaalde victimisatie, van intimidatie en van vergelding;
- Het slachtoffer moet toegang hebben tot veilige en competente herstelrechtorganisaties die ervoor zorgdragen:

⁵ Basic Principles on the Use of Restorative Justice Programmes in Criminal Matters, <https://www.un.org/ruleoflaw/blog/document/basic-principles-on-the-use-of-restorative-justice-programmes-in-criminal-matters/>

⁶ Recommendation CM/Rec(2018)8 of the Committee of Ministers to member States concerning restorative justice in criminal matters; https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016808e35f3

⁷ General Comment No. 24 (2019), replacing General Comment No. 10 (2007) Children's rights in juvenile justice, CRC/C/GC/24

⁸ Kamerstukken II 2007/08, 30. 413, nr. 28

⁹ Richtlijn 2012/29/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2012 tot vaststelling van minimumnormen voor de rechten, ondersteuning en de bescherming van slachtoffers van strafbare feiten, en ter vervanging van het kaderbesluit 2001/220/JBZ. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=CELEX:32012L0029>

¹⁰ Wet van 8 maart 2017, houdende implementatie van richtlijn 2012/29/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2012 tot vaststelling van minimumnormen voor de rechten, de ondersteuning en de bescherming van slachtoffers van strafbare feiten, en ter vervanging van Kaderbesluit 2001/220/JBZ (PbEU 2012, L 315), <https://wetten.overheid.nl/BWBR0039339/2017-04-01>. Besluit van 24 augustus 2016, houdende regels voor de rechten, de ondersteuning en de bescherming van slachtoffers van strafbare feiten (Besluit slachtoffers van strafbare feiten) <https://wetten.overheid.nl/BWBR0038468/2017-04-01>

- dat alleen gebruik wordt gemaakt van herstelrechtvoorzieningen in het belang van het slachtoffer, op een veilige manier, vrijwillig en dat de gegeven toestemming altijd kan worden ingetrokken;
 - dat het slachtoffer volledige en objectieve informatie ontvangt over het proces en de mogelijke resultaten ervan en hoe erop zal worden toegezien dat een eventuele overeenkomst wordt uitgevoerd;
 - dat de voorziening alleen wordt ingezet als de dader de feiten die aan de zaak ten grondslag liggen, heeft erkend;
 - dat de overeenkomst zoals bedoeld in art 51h Sv vrijwillig tot stand komt en de officier van justitie of de rechter rekening houdt met deze uitkomst bij de afdoening van de zaak;
 - dat hetgeen in het kader van de toepassing van artikel 51h Sv buiten de openbaarheid wordt behandeld, vertrouwelijk is en niet wordt bekendgemaakt, tenzij de partijen daarin toestemmen;
- Bij ministeriële regeling kunnen nadere regels worden gesteld betreffende de toepassing van herstelrechtvoorzieningen.

3.3 Herstelrechtvoorziening per fase

Het is van belang voor ogen te houden dat deelname aan een herstelrechtvoorziening vrijwillig geschiedt. Zowel slachtoffer als verdachte of veroordeelde moet instemmen met deelname. Voor de verdachte of veroordeelde geldt daarnaast dat hij op enige wijze verantwoordelijkheid moet willen nemen voor zijn handelen. Als niet aan deze randvoorwaarden is voldaan, kan van de inzet van een herstelrechtvoorziening geen sprake zijn.

In het onderstaand overzicht wordt onderscheid gemaakt tussen verschillende fasen met de focus op de fase van het voorbereidend onderzoek en de berechtingsfase. Nader onderzoek naar verschillende herstelrechtvoorzieningen kan leiden tot aanvulling van onderstaand overzicht. De focus op de fase van het voorbereidend onderzoek, in het bijzonder de afdoenings- en vervolgingsfase OM, en de berechtingsfase vloeit voort uit de waarneming dat onder professionals, slachtoffers, en verdachten of veroordeelden met name behoefte bestaat aan duidelijkheid over de toepassing van herstelrechtvoorzieningen in deze fasen, waarin door de officier van justitie of de rechter beslissingen worden genomen over de afdoening of berechting van het strafbare feit. In deze fasen is mediation in strafzaken de voorliggende herstelrechtvoorziening. De motivering om mediation aan te wijzen als voorliggende voorziening in deze fasen is gelegen in het feit dat de officier van justitie of de rechter in deze fasen – indien en voor zover dat gelet op de overige inhoud van het strafdossier zinvol wordt geacht - mediation in strafzaken kan inzetten. De uitkomst van deze mediation kan ingevolge artikel 51 h Sv rechtsgevolgen hebben zodat daarop in beginsel door de officier van justitie of de rechter dient te worden gewacht. Hoe de uitkomst vervolgens meeweegt in de verdere beslissingen omtrent vervolging en berechting, is het domein van de officier van justitie en de rechter. Deze strafrechtelijke context vraagt om strafprocessuele en kwalitatieve waarborgen voor zowel verdachte als slachtoffer in het hele mediationtraject. Dit werkt door in het onderzoek naar de mogelijkheid van mediation (*informed consent*), de plek waar de mediation plaatsvindt (het gerechtshof), de eisen die aan strafmediators worden gesteld, het bewaken van de termijnen voor de terugkoppeling in de zaak en de zekerheid voor partijen dat de uitkomst van een geslaagde positieve mediation tijdig wordt meegenomen door de officier van justitie of rechter.

Vorbereidend onderzoek: onderzoeksfase politie

Bij het eerste contact met de politie (bij melding of aangifte), dienen slachtoffer en verdachte door de politie te worden geïnformeerd over hun rechten. Daarbij hoort ook informatie over herstelrechtvoorzieningen. Na dit eerste contact wordt onderscheid gemaakt tussen zaken die wel en die niet worden doorgezonden naar het Openbaar Ministerie. Indien de zaken niet worden doorgezonden en slachtoffer en/of verdachte na voldoende te zijn geïnformeerd aangeven dat zij gebruik willen maken van een herstelrechtvoorziening in deze fase, dan ligt herstelbemiddeling voor de hand. Indien het zaken betreft die wel worden doorgezonden aan het OM, dan is het van belang dat slachtoffer en verdachte op de hoogte worden gesteld van het feit dat mediation in

strafzaken de voorliggende voorziening is. Zij dienen zich een beeld te kunnen vormen van hetgeen mediation in strafzaken voor hen kan betekenen. In zaken van jeugdigen geven zowel politie en de Raad voor de Kinderbescherming informatie over herstelrechtvoorzieningen. De Raad voor de Kinderbescherming adviseert het Openbaar Ministerie of er gronden zijn om prioriteit te geven aan de inzet van mediation of een herstelbemiddeling.

Vorbereidend onderzoek: afdoenings- en vervolgingsfase OM

Als onderdeel van het voorbereidend onderzoek (afdoenings- en vervolgingsfase OM) zal de officier van justitie verkennen of er een herstelbehoefte en –bereidheid van slachtoffer en verdachte is. Indien dit het geval is besluit hij de zaak door te verwijzen naar een van de mediationbureaus waar alle gerechten over beschikken. Dit mediationbureau onderzoekt de mogelijkheid om mediation in de aangemelde zaak toe te passen. Binnen de context van de strafprocedure, dus met inachtneming van de relevante feiten uit de strafzaak, waaronder in ieder geval het proces-verbaal van aangifte en verhoor, wordt met slachtoffer en verdachte gesproken. Zij worden nader voorgelicht over het traject, de mogelijkheden, en voorwaarden. Indien beide partijen daarmee instemmen, volgt mediation in strafzaken. Als partijen dat wensen, worden de afspraken die zij onderling (onder begeleiding van de mediator in strafzaken) maken vastgelegd in een vaststellingsovereenkomst. Deze overeenkomst wordt, nadat partijen definitief akkoord hebben gegeven voor de inzending daarvan, toegevoegd aan het dossier. De officier van justitie laat deze afspraken meewegen bij de beslissing over het al dan niet vervolgen (bijv. voorwaardelijk seponeren) en over de wijze van vervolging (bijv. door en strafbeschikking of dagvaarding). Dit impliceert ook, dat in zaken waarin de officier van justitie een zaak heeft verwezen naar het mediationbureau, de officier van justitie geen beslissing neemt over de afdoening voordat het mediationtraject – al dan niet met een vaststellingsovereenkomst – is afgerond. Het traject neemt maximaal zes weken in beslag. Indien partijen afzien van mediation in strafzaken, worden zij gewezen op de mogelijkheid van herstelbemiddeling. Daarbij wordt duidelijk gesteld dat deze geen invloed kan hebben op het strafproces.

Berechtigingsfase

Op de zitting kan blijken dat er bij slachtoffer en verdachte bereidheid bestaat tot mediation in strafzaken, al dan niet op instigatie van de rechter. De officier van justitie kan de dagvaarding dan niet meer intrekken. De rechter kan in dat geval verwijzen naar mediation in strafzaken en zal geen uitspraak kunnen doen voordat bekend is of de mediation in strafzaken een positief resultaat heeft opgeleverd. Als de mediation tot een overeenkomst heeft geleid tussen slachtoffer en verdachte, dan houdt de rechter daarmee rekening als hij een straf of maatregel oplegt; zoals vastgelegd in artikel 51h van het Wetboek van Strafvordering. In het kader van de voorbereiding van de Innovatiewet Strafvordering wordt bekeken op welke wijze de rechter de zaak kan afdoen in het geval de mediation geslaagd is en de rechter geen reden ziet de zaak verder te onderzoeken. Daarbij zal aan de orde komen hoe de nakoming van de vaststellingsovereenkomst gewaarborgd kan worden.

Tenuitvoerleggingsfase

Indien van toepassing ziet de laatste voor dit beleidskader relevant fase op tenuitvoerlegging van de opgelegde sanctie. Mocht er in deze fase bij het slachtoffer of bij de veroordeelde de behoefte bestaan aan de inzet van herstelrechtvoorzieningen, dan worden zij gewezen op de mogelijkheid van herstelbemiddeling of één van de andere herstelrechtvoorzieningen die in deze fase kunnen worden ingezet. Deze andere voorzieningen zijn samengebracht onder programma's met betrekking tot herstelgerichte detentie. Mediation in strafzaken is in deze fase alleen mogelijk als er sprake is van formele beslissingen door de directie van een PI (penitentiaal programma) of het OM (voorwaardelijke invrijheidstelling) waarbij met de uitkomsten ervan en wensen van partijen rekening kan worden gehouden in de beslissing.

4. Professionaliteit

Mediators in strafzaken en herstelbemiddelaars vervullen een belangrijke rol in het bewerkstelligen van herstel. Aan deze belangrijke rol dienen voorwaarden te worden verbonden die zien op de kwaliteit van deze professionals in het algemeen en van mediations in strafzaken in het bijzonder.

4.1 Kwaliteit herstelbemiddelaars en mediators in strafzaken

Naast vrijwilligheid van de deelname van slachtoffer en verdachte of veroordeelde, staan ook vertrouwelijkheid, onpartijdigheid en integriteit van de professional die in de herstelrechtvoorziening voorziet centraal. Dat geldt zowel voor herstelbemiddelaars, als voor mediators in strafzaken. Neutraliteit, objectiviteit en kennis van het strafrecht zijn daarbij onontbeerlijk. Vertrouwelijkheid betekent dat de desbetreffende herstelrechtvoorziening plaatsvindt in een besloten, neutrale en veilige omgeving met inachtneming van de toepasselijke reglementen en gedragsregels. Hetgeen door partijen tijdens het proces naar voren wordt gebracht, is vertrouwelijk. Partijen kunnen bij mediation in strafzaken in de vaststellingsovereenkomst aangeven welke informatie zij naar buiten wensen te brengen. In geval van herstelbemiddeling kunnen partijen vormvrij afspraken maken en zijn deze afspraken niet van invloed op het strafproces.

Onpartijdigheid houdt in dat de professional zowel de belangen van het slachtoffer als van de verdachte of veroordeelde behartigt. Om enige schijn van belangenverstrengeling te voorkomen staat de neutraliteit en professionaliteit van de professional voorop, en heeft de professional voorafgaand aan zijn werkzaamheden binnen de betreffende herstelrechtvoorziening geen bijstand verleend aan één van beide partijen en ook geen eerder overleg gevoerd met overige betrokken partijen in deze zaak. Hij zorgt voor een goede voorbereiding, begeleiding, bescherming en nazorg voor, tijdens en na de desbetreffende herstelrechtvoorziening. In de voorbereidende gesprekken worden beide partijen adequaat geïnformeerd en kunnen aanvullende en specifieke afspraken gemaakt worden over hoe het proces vorm zal krijgen. De professional kent door deze voorbereiding de motieven en de achtergrond van beide partijen en kan op basis daarvan bepalen of bij het voeren van een gesprek aan de verwachtingen van beide partijen kan worden voldaan. Indien de professional verwacht dat een gezamenlijk gesprek voor een van beide partijen niet tegemoetkomt aan de verwachtingen kan hij adviseren dat het niet wenselijk is een gesprek te laten plaatsvinden.

4.1.1 Aanvullende eisen jeugdstrafrecht

Het jeugdstrafrecht kent andere mogelijkheden dan het commune strafrecht op het gebied van straffen, maatregelen en procesvoering. Daarnaast kunnen voor jeugdige verdachten andere interventies geïndiceerd zijn dan bij volwassenen. De professional dient hiervan op de hoogte te zijn, daarmee om te kunnen gaan, en zich die kennis en vaardigheden eigen gemaakt te hebben.

4.1.2 Kwaliteit herstelbemiddeling

Voor wat betreft de kwaliteit van de herstelbemiddelaar en de zorgvuldigheid in het uitvoeren van herstelbemiddeling wordt, in aanvulling op het voorgaande, verwezen naar de waarborgen die hieromtrent zijn opgenomen in het 'Beleidskader herstelbemiddeling ten behoeve van slachtoffers'.

4.2 Kwaliteit mediations in strafzaken

De kwaliteit van mediation in strafzaken dient gedurende het hele traject vanaf het moment van verwijzing, de aanmelding bij het mediationbureau, de mediation zelf (in de rechtbank) tot het moment van terugkoppeling aan de officier van justitie of de rechter geborgd te worden. Deze kwaliteit is daarmee ook in belangrijke mate verbonden met de kwaliteit van de mediators die worden ingezet. Mediation in strafzaken heeft, als partijen het wensen, in potentie invloed op de uitkomsten van een strafproces. Aan mediators die worden ingezet voor mediation in strafzaken worden daarom aanvullende eisen gesteld. Een gekwalificeerde mediator in strafzaken is geregistreerd in het register van de Mediatorsfederatie Nederland (MfN). Dit register wordt beheerd door de Stichting Kwaliteit Mediators (SKM). Hierdoor voeren zij hun werkzaamheden uit volgens de regels van het Mediationreglement alsmede de Gedragsregels waarop klacht- en tuchtrecht van toepassing is. Op deze wijze worden de vrijwilligheid en vertrouwelijkheid van de mediation, en de onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de mediator, geborgd. Daarnaast moet de mediator zijn ingeschreven in het register voor mediators bij de Raad voor Rechtsbijstand en voldoen aan de inschrijvingsvoorwaarden. Met deze set aan vereisten wordt zeker gesteld dat mediators in strafzaken niet alleen voldoende zijn opgeleid, maar ook voldoende ervaring met mediation hebben opgedaan. Tot slot is van belang dat een mediator in strafzaken een

aanvullende opleiding op het terrein van mediation in strafzaken bij een MfN geaccrediteerd opleidingsinstituut met goed gevolg heeft afgerond. Hierdoor heeft hij kennis van het strafrechtelijk kader waarbinnen de mediation plaatsvindt en heeft hij voldoende ervaring en vaardigheden die nodig zijn voor het in goede banen leiden van de dynamiek tussen slachtoffer en verdachte die zich veelal niet in een gelijkwaardige positie bevinden. Ook is kennis over schadeafhandeling van belang. Elk mediationbureau beschikt over een evenwichtig samengestelde poule met mediators. Jaarlijks wordt de poule door de landelijk coördinator Mediation in strafzaken gemonitord en bepaald of de poule aanpassingen behoeft.

4.3 Kwaliteit in relatie tot deelname derden

Herstelbemiddeling vindt in principe plaats tussen slachtoffer en verdachte of veroordeelde, onder leiding van een herstelbemiddelaar. Mediation in strafzaken vindt plaats tussen slachtoffer en verdachte onder leiding van een mediator in strafzaken. In sommige gevallen kunnen derden betrokken worden. Denk daarbij aan bij het strafbare feit betrokken andere personen of familieleden. Het betrekken van derden wordt altijd vooraf met beide partijen besproken en geschiedt niet dan nadat daarover expliciete afspraken zijn gemaakt. De (eventuele) advocaat van het slachtoffer, de verdachte of de veroordeelde wordt ingelicht over de deelname van degene die hij bijstaat aan een herstelrechtvoorziening. Tijdens de voorbereiding van de herstelbemiddeling of de mediation in strafzaken wordt bepaald of een of meer advocaten aanwezig zijn bij het gesprek. Bij minderjarigen worden steeds de ouders en/of andere relevante personen betrokken bij de mediation in strafzaken of de herstelbemiddeling, tenzij de minderjarige daar uitdrukkelijk bezwaar tegen maakt. Overigens moet bij minderjarigen onder de 18 jaar de ouder of de wettelijk vertegenwoordiger (voogd) toestemming geven voor zowel de deelname aan de herstelrechtvoorziening als het sluiten van een vaststellingsovereenkomst. In zaken waarbij finale kwijting voor letsel wordt verleend, gelden aanvullende regels.

5. Duurzaamheid

De impact van een strafbaar feit is groot. Dat geldt uiteraard voor het slachtoffer, dat soms nog lange tijd de emotionele en materiële gevolgen van een strafbaar feit ondervindt. De inzet van herstelrechtvoorzieningen beoogt deze gevolgen te adresseren en waar mogelijk te herstellen. Het slachtoffer wordt daardoor beter in staat gesteld om de draad van zijn of haar leven weer op te pakken. Ook voor een verdachte of veroordeelde kunnen de consequenties van een strafbaar feit verstrekkender zijn dan de strafrechtelijke afdoening alleen. Ook voor hem geldt dat hij soms nog lange tijd de (emotionele) gevolgen van een strafbaar feit kan ondervinden. Het plegen van een strafbaar feit kan daarnaast het begin vormen van voortgezette criminele activiteiten. Ook daarom loont het om verdachten of veroordeelden door de inzet van herstelrechtvoorzieningen te confronteren met de gevolgen die hun handelen voor slachtoffers heeft gehad, en hen aan te sporen om waar mogelijk te herstellen. Mogelijk kan recidive in de toekomst worden voorkomen.

5.1 Bereiken van duurzaam herstel

De inzet van herstelrechtvoorzieningen is kortom gericht op het bijdragen aan duurzaam herstel voor de betrokkenen in een strafzaak. Daar is de samenleving als geheel bij gebaat. Dat blijkt ook uit onderzoek.¹¹ Verdachten die deelnemen aan een vorm van mediation in strafzaken hebben een significant lagere kans op recidive dan verdachten van wie de strafzaak alleen op traditionele wijze wordt afgedaan. De verwachting dat de inzet van herstelrecht recidivewinst oplevert, werd ook uitgesproken in de eindrapportage onderzoek pilots herstelbemiddeling die door Intervict in opdracht van het WODC is uitgevoerd. De maatschappelijke voordelen van de inzet van een herstelvoorziening lijken dan ook evident: het voorkomen van nieuwe strafbare feiten, inclusief de daaropvolgende inspanningen om te komen tot vervolging, berechting, en bestraffing van de betreffende daders. Restorative Justice Nederland wijst daarnaast op verwerkingswinst, zowel bij

¹¹ Zie o.a. Sherman en Strang, *Restorative Justice, the evidence*. London: Smith institute 2007 en Claessen c.s. *Bemiddeling in strafzaken in Maastricht III. Onderzoek naar recidive bij jeugdigen en volwassenen*, Tijdschrift voor Herstelrecht 2015 (5) p 9-24

dadere als bij slachtoffer en een toename van de ervaren procedurele rechtvaardigheid.¹² Op dit moment wordt door de Universiteit Twente i.s.m. de Universiteit Maastricht onderzoek gedaan naar mediation in strafrecht in relatie tot recidive. Zij onderzoeken of deelname aan mediation een verandering teweegbrengt bij verdachten en welke factoren van mediation zorgen voor deze verandering. Dit onderzoek loopt nog, uitkomsten komen op zijn vroegst in de loop van 2020.

5.2 Juridische duurzaamheid

Afspraken die het slachtoffer en de verdachte maken over herstel of vergoeding van de schade, dienen te worden nagekomen. Als partijen in het kader van mediation in strafzaken afspraken hebben gemaakt in een vaststellingsovereenkomst, wordt deze ingevolge artikel 51h Sv door de rechter en in de praktijk ook door de officier van justitie betrokken bij de afdoening of berechting. In de vaststellingsovereenkomst wordt een redelijke termijn opgenomen die verbonden wordt aan elk van de gemaakte afspraken. Op de naleving van de gemaakte afspraken wordt toegezien door de daartoe bevoegde instantie. Het niet naleven van de afspraken kan, in geval van mediation in strafzaken, door de officier van justitie of rechter worden gesanctioneerd door alsnog tot vervolging over te gaan of door bijvoorbeeld het voorwaardelijk deel van de sanctie ten uitvoer te leggen. Afspraken die het slachtoffer en de dader maken in het kader van herstelbemiddeling kunnen in een overeenkomst worden opgenomen, maar zijn niet van invloed op het strafproces. Tot slot is het van belang dat tijdens detentie en nazorg ook rekening wordt gehouden met hetgeen is afgesproken.

5.3 Informatie

Zoals uit het voorgaande duidelijk wordt, is goede informatieverzorging aan partijen van groot belang voor het maken van een keuze ten aanzien van een eventueel door hen gewenste herstelrechtvoorziening. Die informatie ontvangen slachtoffer en verdachten of veroordeelden van officieren van justitie en rechters, maar ook van andere professionals in en om de strafrechtsketen, zoals politieambtenaren, medewerkers van mediationbureaus, medewerkers van de herstelbemiddelingsorganisatie Perspectief Herstelbemiddeling, advocaten die slachtoffer of verdachten of veroordeelden bijstaan en medewerkers van organisaties als Slachtofferhulp Nederland, Raad voor de Kinderbescherming, de Reclassering en Halt. Zij dienen daartoe goed geïnformeerd te zijn en te kunnen beschikken over goed informatiemateriaal, dat in overleg tussen de meest betrokken organisaties waaronder ook de uitvoerende professionals, op basis van dit beleidskader wordt vormgegeven.

¹² Slachtoffer en verdachte hebben de mogelijkheid om afspraken te maken, het kan zorgen voor vermindering van angst bij het slachtoffer, inzicht geven in elkaars handelen, betere verwerking, dialoog en herstel van de relatie. Maar er kan ook worden gedacht aan maatschappelijke baten als leefbaarheid en veiligheid binnen gezin, familie, school, werk wijk. Voorstel van Wet strekkende tot de invoering van herstelrechtvoorzieningen in het Wetboek van Sv, inclusief Memorie van Toelichting, Wolf Legal Publishers juni 2018, blz. 35 e.v.